

Geachte dames en heren, beste Etten-Leurenaar,

Wat helpt u een moeilijke tijd doorkomen? Deze vraag stond centraal in een radio-uitzending tijdens Pasen dit jaar. Ik zat in de auto, luisterde en er kwam van alles voorbij. Voor de ene persoon zorgt muziek voor afleiding, voor de ander is dat sport en bij weer iemand anders biedt een prachtige film troost. Niet vaak heb ik zo genoten van een autorit. U denkt misschien 'wat heeft dit met 4 mei, met dodenherdenking, te maken?' Het gaat erom dat de mensen die in het programma hun verhaal deden, zich richtten op de keuzes die ze wél hebben. Wat zie jij als je om je heen kijkt?

Elk jaar herdenken we samen op 4 mei en staan we twee minuten stil. We eren en herdenken de slachtoffers, de zes miljoen doden, uit de Tweede Wereldoorlog en de slachtoffers van oorlogen en vredesmissies daarna. De komende vijf minuten neem ik u mee in mijn gedachten over herdenken. Daarbij wil ik de vraag "wat ziet u?" nader met u beschouwen.

Ik begin met een waargebeurd verhaal in onze eigen gemeente.

Vlak voor de bevrijding van Etten-Leur is Toon Graumans druk bezig op het land. Gelukkig heeft Toon zijn paarden weten te behouden. Samen met die paarden bewerkt hij de grond voor een nieuwe oogst. Op een paar honderd meter afstand rijden goederentreinen langzaam voorbij.

Nietsvermoedend werkt Toon hard door. Hoe sneller hij klaar is, hoe beter. Plotseling staan de paarden stil en kijken ze op. Toon duwt ze voort, ze hebben nu eenmaal niet de hele dag de tijd. Maar wanneer ook Toon opkijkt, ziet hij plots een man op zijn land staan. De man draagt oude, versleten kleren, vol gaten. Het lijkt alsof hij zich al in geen jaren heeft gewassen of geschoren. Hij zwaait, maar Toon gaat onverstoort door met zijn werk. Als hij kort daarna terugkomt op de plek waar hij zojuist de man aantrof, ziet hij dat er zich nog vijf mannen bij de man hebben gevoegd. Ook zij lijken wel landlopers, allen dragen handboeien. Toon beseft dat de mannen gevangenen moeten zijn die uit de langzaam rijdende goederentreinen zijn ontsnapt.

Het maakt Toon wat nerveus. Zes ontsnapte krijgsgevangenen op zijn land. Wat als iemand ze ziet en de boer verraadt, dan brengt hij het er zeker niet levend vanaf. Toch besluit Toon ze te helpen. Hij haalt brood en melk voor de krijgsgevangenen. Ze moeten aansterken voordat ze verder kunnen op hun lange tocht naar huis. Terwijl de mannen genieten van het heerlijke voedsel, komt plotseling de

buurman aanlopen. Toon is gespannen. Maar hij vertelt hem toch wat zich het afgelopen uur op zijn land heeft afgespeeld. Tot grote opluchting van Toon besluit de buurman hem een handje te helpen. De ontsnapte krijgsgevangenen worden later opgehaald door verzetsstrijders.

Ook inwoners die zich niet actief bezighielden met verzetsactiviteiten, kwamen tijdens de oorlog onbedoeld voor de keuze te staan: willen we meehelpen aan het verzet of leven we de belangen na van de bezetter? Beide keuzes kwamen niet zonder enige consequentie. Het verzet betekende dat je je eigen leven in gevaar bracht door anderen te helpen. En als je de belangen van de bezetter naleefde, kon dat betekenen dat jeuren je een verrader vonden. Het maken van een keuze was dan ook niet altijd even gemakkelijk.

Graag noem ik nog een tweetal herinneringen - uit de documentaire serie die we gemaakt hebben naar aanleiding van het vieren van 75 jaar bevrijding.

Joke Belderbos wordt vanuit school naar huis gestuurd op 10 mei 1945, omdat het "oorlog is". Terwijl ze nog buiten loopt, komen de eerste vliegtuigen over. Een Franse soldaat bedenkt zich geen moment en beschermt het meisje, door haar tegen een eikenboom te plaatsen, en haar met zijn eigen lichaam te bedekken voor eventuele projectielen. Zij herinnert zich 75 jaar later de liefdevolle handeling, terwijl de impact van de rondvliegende kogels toch enorm moet zijn geweest voor het toen 6-jarige meisje.

Of het verhaal van Ad Maessen. Als de laatste Duitsers op de vlucht zijn voor de oprukkende geallieerde legers, wordt er bij de familie Maessen hard op de deur gebonsd. Een Duitse commandant eist hulp van de enige garagehouder in Etten-Leur, omdat ze met een lekke band aan de kant van de weg staan. Ad gaat mee en helpt de vluchtende Duitsers (ook omdat hij blij is dat ze vertrekken). 75 jaar later is hij nog altijd onder de indruk van het gebaar van de commandant, die als dank voor zijn hulp met de pet rondgaat en bij de Duitse soldaten voor de jongeman een échte zeem en maar liefst 42,50 gulden ophaalt.

Deze verhalen lijken een andere kant van de oorlog te belichten. Het systematisch doden van Joden in de tweede Wereldoorlog leidde tot een ongekend leed en moeten we ons blijven herinneren. De keuze om te herinneren helpt ons alert te blijven, de vraag is of we de herinnering ook 'verbreden' met andere herinneringen. De mensen die ik net noemde, deden dit.

Op verschillende plaatsen in de wereld vervolgen wereldleiders mensen voor hun afkomst. Denk maar eens aan de verschrikkingen in Myanmar. Aan de bestrijding van oppositieleider Navalny. Of aan de Oeigoeren die in zogeheten heropvoedingskampen worden geplaatst. Ook vandaag is er onderdrukking en moord. Ook vandaag worden mensen op grond van religie en afkomst stelselmatig gediscrimineerd. Leren we dan helemaal niets?

Dat hangt ervan af, van wát je ziet. Zie je alleen de onderdrukking of zie je ook de kans op verandering? Zie je ook hoe de internationale gemeenschap reageert en probeert krachten te bundelen om onschuldigen te helpen? En soms is het mogelijk het hele kleine te zien, dat hoop geeft.

Het geeft hoop, ook het goede te zien in de mens. Dat maakt ook dat je na een oorlog verder kunt leven. Een bijna bovenmenselijke kracht en gave om te vergeven zag ik bij Edith Eva Eger, een vrouw die haar ouders verloor en met haar zus Auschwitz ternauwernood overleefde. Zij is in staat verschil te zien tussen de bezetters. En barmhartigheid te zien, ook temidden van alle ellende.

Ik lees graag een citaat voor uit het boek "de Keuze" van deze nu 93-jarige vrouw: "Magda zegt eindelijk iets tegen me. 'Hoe zie ik eruit?' vraagt ze. 'Vertel me de waarheid'. De waarheid? Ze ziet eruit als een schurftige hond. Een naakte vreemde. Ik kan dit natuurlijk niet tegen haar zeggen, maar elke leugen doet te veel pijn. Ik moet dus een onmogelijk antwoord vinden, een waarheid die geen pijn doet. Ik staar in haar trotse blauwe ogen en realiseer me dat, zelfs voor haar, het stellen van de vraag 'Hoe zie ik eruit?' het dapperste is wat ik ooit gehoord heb. Er zijn geen spiegels hier. Ze vraagt me om haar te helpen zichzelf te vinden en te zien. Dus ik vertel haar de enige waarheid die ik kan zeggen.

‘Je ogen’, zeg ik tegen mijn zus, ‘ze zijn zo mooi. Ze zijn me nooit opgevallen toen ze bedekt werden door al dat haar’. Het is de eerste keer dat ik zie dat we een keuze hebben: aandacht besteden aan wat we zijn verloren of aandacht besteden aan wat we nog hebben.

‘Dank je’, fluistert ze.”

Dit citaat hoorde ik op de radio toen ik met Pasen naar huis reed. De keurige 80-jarige dame die het voorlas, zei “dit boek geeft mij zoveel inspiratie, daar kan ik wel drie jaar Corona mee door”. Er is keuze om het goede te zien. Of het nu tijdens Corona beperkingen en verdriet is, of tijdens veel grotere ellende zoals in de Tweede Wereldoorlog. De keuze het goede te zien, ook te midden van het kwaad, zal ons helpen in ons leven. Ik vraag me af wat u ziet, als we zo dadelijk samen twee minuten stil zijn om onze doden te eren.

Miranda de Vries

Etten-Leur, 4 mei 2021